

Regeringens proposition

1982/83: 92

om bryggeribranschens fortsatta utveckling;

beslutad den 3 mars 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

KJELL-OLOF FELDT

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag om inriktning av bryggeribranschens fortsatta utveckling. Staten föreslås tillsammans med Volvo AB bilda ett nytt bolag genom att sammanföra AB Brygginvest och nuvarande AB Pripps Bryggerier. Möjlighet skall finnas för utanförstående bryggerier att ansluta sig till det nya bolaget.

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-03-03

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Petersson, Rainer, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg

Föredragande: statsrådet Feldt

Propositionen om bryggeribranschens fortsatta utveckling

1 Bryggeribranschens nuvarande läge

Konsumtionen av lagrade maltdrycker i Sverige har varit sjunkande alltsedan mitten av 1970-talet. År 1976 såldes 475 miljoner liter av lagrade maltdrycker, att jämföra med 375 miljoner liter år 1981. Försäljningen av lättöl har varit i stort sett oförändrad sedan mitten av 1970-talet. År 1975 såldes 102 miljoner liter lättöl, medan försäljningen år 1981 var 105 miljoner liter. Likaså har starkölskonsumtionen legat i stort sett fast på den nivå som etablerades efter mellanölsförbudet. Försäljningen har sedan år 1979 stabiliserats på en nivå om ca 92 miljoner liter per år. Den minskning som skett av maltdryckskonsumtionen kan således nästan helt hänföras till nedgången i försäljning av öl av klass II-typ. Det sista året före mellanölsförbudet, år 1976, såldes 343 miljoner liter. Första året efter förbudet, år 1978, var försäljningen 220 miljoner liter för att år 1981 ha sjunkit till 179 miljoner liter.

Läskedryckskonsumtionen har sedan mitten av 1970-talet varit ganska jämn. Försäljningen har under perioden varierat mellan 320 och 330 miljoner liter per år. År 1981 uppgick försäljningen till 321 miljoner liter.

Det samlade värdet av malt- och läskedrycksförsäljningen var år 1981 ca 3,4 miljarder kr. inkl. produktskatter.

Importen av malt- och läskedrycker har ökat sedan mitten av 1970-talet. Av den svenska konsumtionen av maltdrycker på 475 miljoner liter år 1976 utgjorde drygt 1 % importerade varor. År 1981 hade importandelen ökat till 5,6%. För starköl var andelen detta år 5,3 % eller 4,9 miljoner liter, medan andelen för öl av klass II-typ var 9,1 % eller 16,3 miljoner liter. Importandelen har därefter fortsatt att öka. Exporten av maltdrycker är begränsad och var år 1981 1,9 miljoner liter.

Den svenska malt- och läskedryckskonsumtionen tillgodoses således till största delen genom inhemsk produktion. En växande andel har dock på senare tid kommit att tillgodoses genom import. Svenska tillverkare har under senare år i växande omfattning också tagit upp licenstillverkning av utländska malt- och läskedrycksmärken.

Antalet tillverkningsenheter inom malt- och läskedrycksindustrin har under lång tid minskat. Trots detta kännetecknas branschen ännu av en betydande överkapacitet. Bryggerier har under senare tid lagts ned eller kommer att läggas ned i Arboga, Nässjö, Borås, Torsby, Tingsryd och Gällivare. Lagrade maltdrycker tillverkas f. n. i 16 anläggningar. Av dessa ingår fem anläggningar i Prippskoncernen, som år 1981 svarade för ca 70% av den svenska maltdrycksförsäljningen. Wårby Bryggerier tillverkar maltdrycker i två anläggningar och svarade år 1981 för ca 9% av försäljningen i Sverige. Till-Bryggerierna har tre anläggningar för maltdryckstillverkning och svarade år 1981 för ca 5% av försäljningen. Grängesbergs Bryggerier tillverkar maltdrycker i två anläggningar och svarade år 1981 för ca 8% av försäljningen. Övriga mindre bryggerier är fyra till antalet med var sin anläggning för maltdryckstillverkning.

Läskedryckstillverkning sker vid flertalet av anläggningarna för malt-dryckstillverkning. Dessutom finns ca 20 anläggningar för enbart läskedryckstillverkning, de flesta med relativt ringa produktionsvolym.

År 1977 var omkring 6 000 personer sysselsatta inom malt- och läskedrycksföretagen. År 1981 hade antalet sysselsatta minskat till ca 5 500 personer. Ur sysselsättningsynpunkt domineras branschen av ölbryggerierna.

Staten trädde in som ägare i AB Pripps Bryggerier år 1975 med en ägarandel av 60%. År 1979, då Brygginvest AB bildades, ökades den statliga ägarandelen till 75%. Resterande 25% av aktierna i Pripps ägs numera av Volvo AB.

Förhållandet mellan de båda parterna regleras genom ett huvudavtal. I detta finns bl. a. bestämmelser om inlösen och hembudsskyldighet. Staten äger att efter minst sex månaders uppsägning lösa in av Volvo behållna aktier. Om Volvo begär det skall staten tidigast den 31 december 1984 lösa in av Volvo ägda aktier i Pripps. I avtalet har också angetts de principer som skall ligga till grund för värdering av aktier vid inlösen. Företaget skall med beaktande av vissa särskilt preciserade riktlinjer drivas på ett rationellt och företagsekonomiskt sunt sätt som möjliggör en rimlig utdelning till aktieägarna.

Prippskoncernens dryckesrörelse omsatte det senaste verksamhetsåret (avslutat den 30 september 1982) 2 436 miljoner kr. Antalet anställda är ca 3 300 personer. I koncernen ingår vidare ett par rörelsedrivande företag, helägda L. G. Fredrikssons Handels AB och Sollebolagen AB, vilket ägs till 51%.

Brygginvest AB bildades år 1979 som ett helägt statligt bolag med

uppgift att initiera och medverka vid strukturförändringar i bryggeribranschen. Bolaget äger statens aktier i AB Pripps Bryggerier. Verksamheten finansieras med den utdelning som erhålles på dessa aktier.

Brygginvest har utarbetat en strukturplan som överlämnades till regeringen i mars 1980. I planen konstaterades att en betydande neddragning av kapaciteten i bryggeribranschen är en absolut nödvändighet för att erhålla en sund ekonomisk utveckling, acceptabel balans mellan produktion och kapacitet samt en rationell produktionsstruktur. Kapacitetsneddragningen måste ske genom nedläggning av vissa bryggerier. Mot bakgrund härav, men med hänsyn också tagen till kravet att omstruktureringsproblemen skall kunna lösas på ett för samhället acceptabelt sätt, föreslogs nedläggning av 10 av då befintliga 22 bryggerier.

I strukturplanen sades vidare att konkurrenskraften utanför Pripps behöver stärkas. Detta föreslogs ske genom att ett samordnat konkurrensalternativ tillskapas utanför Pripps. I detta borde även det av Pripps ägda Bryggeri AB Falken ingå. Om förutsättningarna för ett effektivt fungerande konkurrensalternativ bedöms som osannolika borde införandet av ett maltdrycksmonopol istället övervägas.

I enlighet med strukturplanens riktlinjer har Brygginvest medverkat i samordningen mellan Grängesbergs och Risingsbos bryggerier och i samordningen mellan Åbro och Nässjö bryggerier. Brygginvest har senare också inträtt som delägare i Åbro Bryggeri KB.

I augusti 1981 överlämnade Brygginvest ett förslag till handlingsprogram för bryggeriindustrin till regeringen. I programmet pekades på behovet av en vitalisering av bryggeribranschen. För att åstadkomma detta föreslogs bildandet av ett moderbolag under vilket skulle finnas ett par konkurrerande bryggerigrupper. Moderbolaget borde ägas av en stiftelse.

Inom Pripps har sedan strukturplanen utarbetats en neddragning av kapaciteten skett genom att bryggerierna i Arboga, Borås, Tingsryd och Gällivare har lagts ned eller kommer att läggas ned. Vidare har maltdryckstillverkningen upphört i Torsby som kommer att helt läggas ned i slutet av år 1983.

Brygginvest har fört förhandlingar med olika intressenter om bildandet av ett i huvudsak icke statligt ägt konkurrensalternativ till Pripps. Dessa förhandlingar gav dock vid handen att förutsättningar torde saknas för ett sådant alternativ.

2 Skrivelse från Brygginvest och Pripps

Mellan Brygginvest och Pripps har förts förhandlingar med syfte att finna en lämplig form för de fortsatta åtgärder som måste vidtas i branschen. Förhandlingarna har förts bl. a. för att söka åtgärda den stora överkapacitet som trots vidtagna åtgärder ännu finns i branschen. Gjorda

utredningar visar att betydande kostnadsbesparingar kan göras genom att utnyttja stordriftsfördelar i både produktions- och distributionsleden. Samtidigt har en viktig utgångspunkt varit att utforma förslagen så att en konkurrenssituation bevaras för att garantera fortsatt vitalitet i branschen.

I en gemensam skrivelse till regeringen den 1 december 1982 har de båda företagen redovisat en handlingsplan med förslag till åtgärder. Planens förslag är i huvudsak följande. Huvudparten av de svenska bryggerierna bör föras samman under ett bolag. Detta bolag skall sedan inom ramen för en sammanhållen produktions- och distributionsstruktur verka för att förutsättningar skapas för en intern konkurrens i marknadsledet mellan de företag som ingår i organisationen. Genom en sådan intern konkurrens kan konsumenterna fortfarande erbjudas reella valmöjligheter. Detta bör också underlätta en effektiv konkurrens med importen av bryggeriprodukter. Förslaget innebär också att skalfördelar i produktion och distribution kan tas tillvara. Härigenom öppnas möjligheter att vidareutveckla en stark bryggerikoncern som kan få en position på den internationella marknaden. Detta ger naturliga förutsättningar för att långsiktigt trygga sysselsättningen för branschen i Sverige. Det kan framhållas att en organisation av liknande typ visat sig fungera framgångsrikt i Danmark.

För att underlätta den nödvändiga omstruktureringen inom bryggeribranschen föreslås i skrivelsen att en särskild stiftelse bildas. Denna bör tillföras medel som kan tas i anspråk för att underlätta att alternativ sysselsättning skapas vid berörda orter och företag. Medel för sådana ändamål finns i dag i form av fonderade vinstmedel hos Brygginvest. Dessa medel skall avskiljas från Brygginvest i samband med samgåendet mellan Brygginvest och Pripps.

Det nya bryggeribolaget kommer inledningsvis att ägas av staten och Volvo AB i samma proportioner som nu gäller för Pripps. Detta innebär att staten äger 75 % av aktierna medan Volvo äger 25 %. Bryggeriföretagen utanför Pripps bör sedermera inbjudas att genom apport eller försäljning överlåta sina bryggerier till det nya bolaget. Företag som önskar stå utanför den nya bryggerigruppen är givetvis fria att göra detta.

En samordning av bryggerierna påverkar även mälterifrågorna. Pripps har nu eget mälteri. Vidare är bryggerierna utanför Pripps delägare i ett mälteribolag, Nord-Malt AB i Söderhamn, tillsammans med Brygginvest, Svenska Lantmännens Riksförbund och det finska mälteriföretaget Lahden Polttimo i Lahti. Om den förordnade handlingsplanen genomförs bör förhandlingar tas upp med berörda parter om en lösning av mälteri-intressena.

3 Föredragandens överväganden

Riksdagen behandlade i december 1978 bryggerifrågorna med anledning av de betydande problem som då förelåg inom branschen. Därvid besluta-

des bl. a. att ett särskilt strukturbolag, Brygginvest AB, skulle inrättas med uppgift att hantera de frågor som riksdagen hade behandlat. Branschens problem är idag ännu delvis olösta och har i vissa delar också förvärrats. Överkapaciteten har trots vidtagna åtgärder i form av nedläggningar och produktionsbegränsningar bestått, bl. a. till följd av vikande eller stagnerande efterfrågan. Ett för branschen nytt problem är också att importen av öl har tagit en alltmer ökande andel av marknaden. Branschens lönsamhet är fortfarande otillfredsställande även om en viss förbättring skett under det senaste verksamhetsåret.

Om inga åtgärder vidtas är risken enligt min mening överhängande för att en okontrollerad utslagning av bryggerier kan komma att ske. Detta är inte i överensstämmelse med riksdagens beslut att den nödvändiga omstruktureringen av bryggeribranschen skall ske i för samhället acceptabla former. Jag finner det därför angeläget att förutsättningar skapas för en konkurrenskraftig svensk bryggerinäring.

En förutsättning för en på sikt livskraftig svensk bryggeriindustri är att den omstruktureras så att dess konkurrenskraft stärks, inte minst gentemot utländska bryggerier. Dessa har successivt ökat sina andelar på den svenska marknaden. Omstruktureringen bör vidare ske på ett sådant sätt att konkurrensen på den svenska marknaden inte sätts ur spel. Med dessa utgångspunkter bör strukturproblemen lösas på ett sätt som bidrar till att ta till vara möjliga samordningsvinster i produktions- och distributionsleden. Detta är enligt min mening till gagn för konsumenterna, eftersom de självfallet bör få del av de kostnadsminskningar som härvid kan förväntas uppstå. Genom en fortsatt stark konkurrens får konsumenterna samtidigt tillgång till ett brett urval av bryggeriprodukter.

Det förslag som gemensamt lämnats av Brygginvest och Pripps, och för vars huvudsakliga innehåll jag har redogjort, ligger i linje med de överväganden som jag nu har redovisat. Genom bildandet av en ny bryggerikoncern tas enligt min mening ett första steg mot en lösning av problemen inom branschen. Förslaget om att inrätta en särskild stiftelse för att minska de sysselsättningsmässiga konsekvenserna av strukturomvandlingen, till vilket jag strax återkommer, bör ytterligare förbättra förutsättningarna för en positiv utveckling för näringen.

Som moderbolag i den nya bryggerikoncernen bör av tekniska skäl Brygginvest AB användas. Genom en riktad emission erhåller Volvo 25% av aktierna i det nya moderbolaget i utbyte mot sitt nuvarande innehav om 25% av aktierna i Pripps. Något behov att riksdagen anvisar medel för nyteckning av aktier för statens del uppstår således inte. Som en följd av den nya bolagsbildningen bör en anpassning i berörda delar ske av det gällande avtalet mellan Volvo och staten. Det bör ankomma på regeringen att i händelse av riksdagens bifall till regeringens förslag träffa avtal med Volvo om en sådan anpassning. Enligt vad jag erfarit har den privata delägaren i nuvarande Pripps förklarat sig villig att medverka till en sådan

anpassning, förutsatt att det grundläggande innehållet i nuvarande avtal står kvar.

Andra maltbryggerier bör enligt min mening kunna ansluta sig till det nya moderbolaget om de så önskar. Hur detta skall ske får bedömas efter förhandlingar mellan det nya moderbolaget och intresserade övriga bryggerier. En utgångspunkt för dessa förhandlingar skall vara att staten garanteras en betryggande majoritetsställning i det nya bolaget. Statens andel i nuvarande Pripps om 75% av aktiekapitalet kan dock behöva minskas något för att bereda utrymme för delägarskap för nuvarande ägare av utanförstående bryggerier. Detta kan dock ske utan att statens andel av bolagets behållna förmögenhet minskas.

Det nya bolaget bör drivas på ett sådant sätt att ägarna erhåller en rimlig avkastning på insatt kapital. Utdelningen på statens aktier i det nya bolaget bör föras till statsbudgetens inkomstsida. Det får ankomma på det nya bolagets styrelse att närmare ta ställning till hur bolaget bör organiseras.

Branschens nuvarande problem är till stora delar orsakade av den betydande överkapacitet som nu finns. Det är därför oundvikligt att en omstrukturering i syfte att stärka branschens framtida ställning också kommer att medföra en begränsning av kapaciteten. Det ankommer på det nya bolagets styrelse att planera för hur den erforderliga kapacitetsanpassningen bäst skall ske. Jag vill dock i sammanhanget framhålla vad riksdagen redan uttalat i anslutning till denna fråga, nämligen att anpassningen måste ske på ett sätt som är socialt acceptabelt.

Enligt min mening kan detta syfte väl förenas med förslaget att bilda en särskild stiftelse med resurser som gör det möjligt att finansiellt medverka till att skapa alternativ sysselsättning på orter som kan bli berörda av produktionsanpassningar eller nedläggningar av bryggerier. Uppgifter av detta slag har nära anknytning till Brygginvests nuvarande verksamhet. Medel som Brygginvest disponerar bör avskiljas i samband med samgåendet mellan Brygginvest och Pripps. En del av beloppet bör därvid föras över till den nya stiftelsen. Vid en sammanvägd bedömning har jag funnit att ett lämpligt belopp för ändamålet är 30 milj. kr. Resterande belopp bör inlevereras till budgetens inkomstsida. Det ankommer på styrelsen i Brygginvest att vidta de åtgärder som är nödvändiga härför. Jag kommer senare att föreslå att stiftelsen får åtnjuta inskränkt skattskyldighet enligt 53 § 1 mom. d) Kommunalskattelagen.

Jag vill dock framhålla att det nya moderbolaget även framdeles bör ha ett betydande ansvar för de sysselsättningsmässiga konsekvenserna av den kommande strukturanpassningen. Mellan stiftelsen och det nya bolaget får därför förutsättas ett nära samarbete i dessa frågor så att erforderliga förändringar kan ske på ett planmässigt sätt. Det ankommer också enligt min mening på det nya bolaget att inom den egna organisationen söka skapa annan sysselsättning för den berörda personalen. Detta bör kunna ske bl. a. inom ramen för den diversifiering av verksamheten som redan

påbörjats inom Pripps och som torde komma att fortsätta inom ramen för den nya bryggerikoncernen. Stiftelsen å sin sida skall också verka för att underlätta de sysselsättningsproblem som kan uppstå vid strukturförändringar inom bryggerier utanför den föreslagna bolagsbildningen.

Jag vill avslutningsvis påminna om att ett betydelsefullt motiv för statens ägarengagemang i bryggeriindustrin är det intresse som statsmakterna från alkoholpolitiska synpunkter fäster vid ölhanteringens olika led. Statens inflytande härvidlag har garanterats genom innehavet av aktiemajoriteten i branschens ledande företag. De förslag om inriktning av bryggeribranschens fortsatta utveckling och statens roll i denna som jag har redovisat innebär enligt min mening att statsmakternas alkoholpolitiska intressen kan fullföljas på samma sätt som hittills skett. Staten kommer, om förslagen förverkligas, även framdeles att ha en majoritet av aktiekapitalet och majoritetsinflytande i styrelsen.

4 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att bemyndiga regeringen att vidta de åtgärder som behövs för att tillsammans med Volvo AB bilda ett aktiebolag i huvudsak i enlighet med vad jag förordat.

5 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.